

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Ярошенко О., Осіпчук І.

Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

У статті висвітлено суспільно-географічні аспекти здійснення зовнішньої торгівлі як складової зовнішньоекономічної діяльності Рівненської області. Проаналізовано територіальну диференціацію зовнішньої торгівлі товарами й послугами в регіоні. Розкрито обсяги експорту й імпорту товарів та послуг на Рівненщині, висвітлено динаміку товарообороту та питому вагу районів у експорті товарів і послуг, показано сальдо експорту-імпорту товарів і послуг та розраховано коефіцієнт покриття експортом імпорту товарів в регіоні. Застосовано ряд абсолютних та відносних показників при аналізі зовнішньоторговельної діяльності області. Водночас поглиблено теоретико-методологічні основи вивчення зовнішньоекономічної діяльності на прикладі адміністративної області в розрізі адміністративно-територіальних районів. Картографічно представлено зростання (зменшення) експорту-імпорту товарів по районах Рівненської області та товарну структуру зовнішньоторговельної діяльності в регіоні. Розкрито географічну структуру здійснення зовнішньої торгівлі Рівненщини. Виділено проблеми здійснення зовнішньоторговельної діяльності в регіоні та окреслено перспективи розвитку.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність; зовнішньоторговельна діяльність; експорт; імпорт; товари; послуги; регіон.

Вступ. В умовах трансформації геополітичної, економічної та соціальної ситуації в Україні доцільним є аналіз зовнішньоторговельної діяльності території країни у її регіональному зрізі. Висвітлення суспільно-географічних аспектів розвитку зовнішнього товарообігу на Рівненщині включає динаміку й територіальні відмінності здійснення зовнішньоторговельної діяльності в розрізі адміністративних районів області, що дозволить аналізувати рівень розвитку господарства області, структуру його виробництва та своєчасно окреслити коло проблем на рівні регіону, тим самим, прискорити процес модернізації господарства.

Методика роботи. Загальні принципи здійснення зовнішньоекономічної діяльності України висвітлено у ряді праць географів та економістів: М. Афанасьева, В. Василенко, Г. Вознюка, І. Данилишина, Н. Діброва Н., М. Долішнього, А. Загороднього та інших. Проте, недостатньо напрацювань, що розкривають особливості зовнішньоторговельної діяльності на рівні регіону. Впродовж останніх років ґрунтовних вивчень зовнішньоекономічної діяльності (в тому числі й зовнішньоторговельної діяльності) Рівненської області не проводилося. Загальні тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності Рівненщини висвітлені В. Магазинюк. Інформаційну базу зовнішньоекономічної діяльності регіону складають дані Головного управління статистики у Рівненській області [1-4].

З метою аналізу зовнішньоторговельної діяльності Рівненської області із сукупності традиційних і сучасних методів нами застосовано метод аналізу й системного підходу, статистичний, моделювання, картографічний та інші. Виходячи

з цілей статті, вважаємо результативним використання абсолютних і відносних показників при здійсненні аналізу зовнішньої торгівлі регіону та визначення географічної й територіальної структур зовнішньоторговельної діяльності в області.

Результати досліджень та їх аналіз. У розвитку зовнішньоекономічної діяльності Рівненської області в міру посилення інтеграції економік країн та регіонів світу найважливішою є зовнішня торгівля. Високий динамізм і нарощуванням обсягів торговельних операцій в регіоні аргументуємо нарощеним економічним потенціалом Рівненщини в поєднанні з її вигідним економіко-географічним розташуванням, що створює сприятливі передумови для здійснення ефективної зовнішньоторговельної діяльності. Висвітлення зовнішньоторговельної діяльності в регіоні вимагає його статистичного вивчення.

Подача абсолютних показників при аналізі зовнішньої торгівлі області дозволить розкрити тенденції зміни обсягів та динаміки зовнішнього товарообігу, її торговельного сальдо, специфіку і просторову спрямованість зовнішньої діяльності регіону тощо. Згідно даних Головного управління статистики у Рівненській області товарообіг у 2009 році складав 640,9 дол. США, у 2011 р. досяг 1210,7 млн. дол., а у 2013 р. обсяг зовнішнього товарообігу зріс до 2098,4 млн. дол. (у т.ч. експорту – 548,2 млн. дол.; імпорту 1550,2 млн. дол., з урахуванням поставок газу природного) [2]. У структурі товарообігу Рівненської області помітно переважають товари. Так, у 2009 р. питома вага товарів у загальному обсязі складала 88,6%, тоді як послуг – 11,4%, у 2013 р. 88,1 % і 11,9 % відповідно. Обсяг експорту зовнішньої торгівлі

товарами області за 2013 р. становив 482,7 млн. дол. США, і зменшився порівняно з 2012 р. на 4,1%, тоді як імпорту (з урахуванням поставок газу природного) – 1522,3 млн. дол. і збільшився в 1,9 р. [4]. У 2013 році обсяг зовнішньої торгівлі був найвищим на території Рівненського (включаючи м. Рівне), Сарненського, Костопільського й Рокитнівського районів. Найбільш вагомою є й питома вага названих районів у експорті товарів.

Аналізуючи обсяги імпорту товарів за даними Головного управління статистики у Рівненській області зазначимо, що найбільший обсяг імпорту товарів у 2007 році було здійснено містами Рівне та Дубно, Рівненським, Рокитнівським та Здолбунівським районами. Такаж тенденція спостерігалася і у 2013 році: обсяги імпорту товарів найвищі у м. Рівне й зросли у 4,8 раза у порівнянні з 2007 роком. Питома вага району у імпорті товарів у 2013 році склала понад 86 % для території Рівненського району (включаючи м. Рівне); від 1 до 10% для Дубенського, Здолбунівського, Гошчанського та Костопільського районів; в усіх інших районах Рівненської області питома вага районів у імпорті товарів становила менше 1%.

Сальдо експорту-імпорту товарів у 2013 році був додатним для дев'яти адміністративно-територіальних районів Рівненщини. Найбільш від'ємне сальдо експорту й імпорту товарів характерне для Рівненського району (включаючи експорт й імпорт товарів м. Рівне). Вважаємо, що на формування від'ємного сальдо вплинули окремі товарні групи, серед яких палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, реактори ядерні, котли, машини тощо. Темпи зростання (зменшення) експорту-імпорту товарів по районах Рівненської області ілюструє рисунок 1.1.

Враховуючи обсяги експорту та імпорту товарів у різні роки для районів Рівненщини нами розраховано коефіцієнт покриття експортом імпорту з числа відносних показників, що дозволяє проаналізувати зовнішньоторговельну діяльність регіону. Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,64 у 2012 році (2011 року – 1,04). Даний показник є досить змінний по роках. Найвищий для території Дубровицького, Сарненського, Зарічненського й Володимирецького районів області за рахунок експорту деревини, виробів з неї та продукції паливно-енергетичного комплексу (див. рисунок 1.1).

Рівень розвитку зовнішньоекономічного сектору регіону характеризується показниками товарної та географічної структур зовнішньоекономічної діяльності. У територіальній структурі зовнішньої торгівлі товарами помітно виділяються м. Рівне, Рівненський та Сарненський райони, котрі

мають великий виробничий і трудоворесурсний потенціал та більш розвинуту інфраструктуру. Станом на 2013 рік найактивнішими на зовнішньому ринку були підприємства міста Рівного, на які припадає 38% експорту та 89,4% імпорту сукупного зовнішньоторговельного обороту області.

Основу експортного потенціалу товарної структури зовнішньої торгівлі регіону становлять продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, частка яких у загальному обсязі експорту товарів з Рівненської області становить 32,4 %, деревина та вироби з деревини (19,9 %), мінеральні продукти (14,4 %), механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відображення зображення і звуку (8,6 %), вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла (6 %) [2]. У структурі імпорту товарів до Рівненської області переважають мінеральні продукти (36,6 % в загальному обсязі імпорту товарів), механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відображення зображення і звуку (29,2 %), транспортні засоби та шляхове обладнання (6,8 %), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (5,7 %), полімерні матеріали, пластмаси та каучук (5 %) [4]. Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами Рівненської області у 2013 році представлена на рис. 1.2.

У 2013 році кількість учасників зовнішньоекономічної діяльності Рівненської області нараховувала 302 підприємства-учасника в експорті та 775 підприємства в імпорті зовнішньоторговельної діяльності [4]. За даними Головного управління статистики у Рівненській області, найбільша кількість учасників, що беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, як експортери, зафіксована на території Рівненського району (36) з містом Рівне (131), Костопільського (22), Дубенського (19) та Рокитнівського районів (17), як імпортери: м. Рівне (321), Рівненський (109), Здолбунівський (41) та Костопільський (24) райони.

Аналізуючи показник географічної структури, який характеризує ступінь розвитку зовнішньоторговельної діяльності регіону з іншими країнами світу та ілюструє залежність від взаємовідносин з певною країною, зазначимо, що кількість країн партнерів зовнішньої торгівлі товарами Рівненської області постійно зростає. Якщо, зовнішньоторговельні експортні операції з товарами у 2000 році здійснювалися з 48 країнами світу, а імпортні з 54, то у 2013 році Рівненська область здійснювала експорт з 82 партнерами країн світу, імпорт – 91 [2]. У 2013 р. до країн Європейського Союзу (ЄС) було експортовано 36,6% усіх товарів, до інших

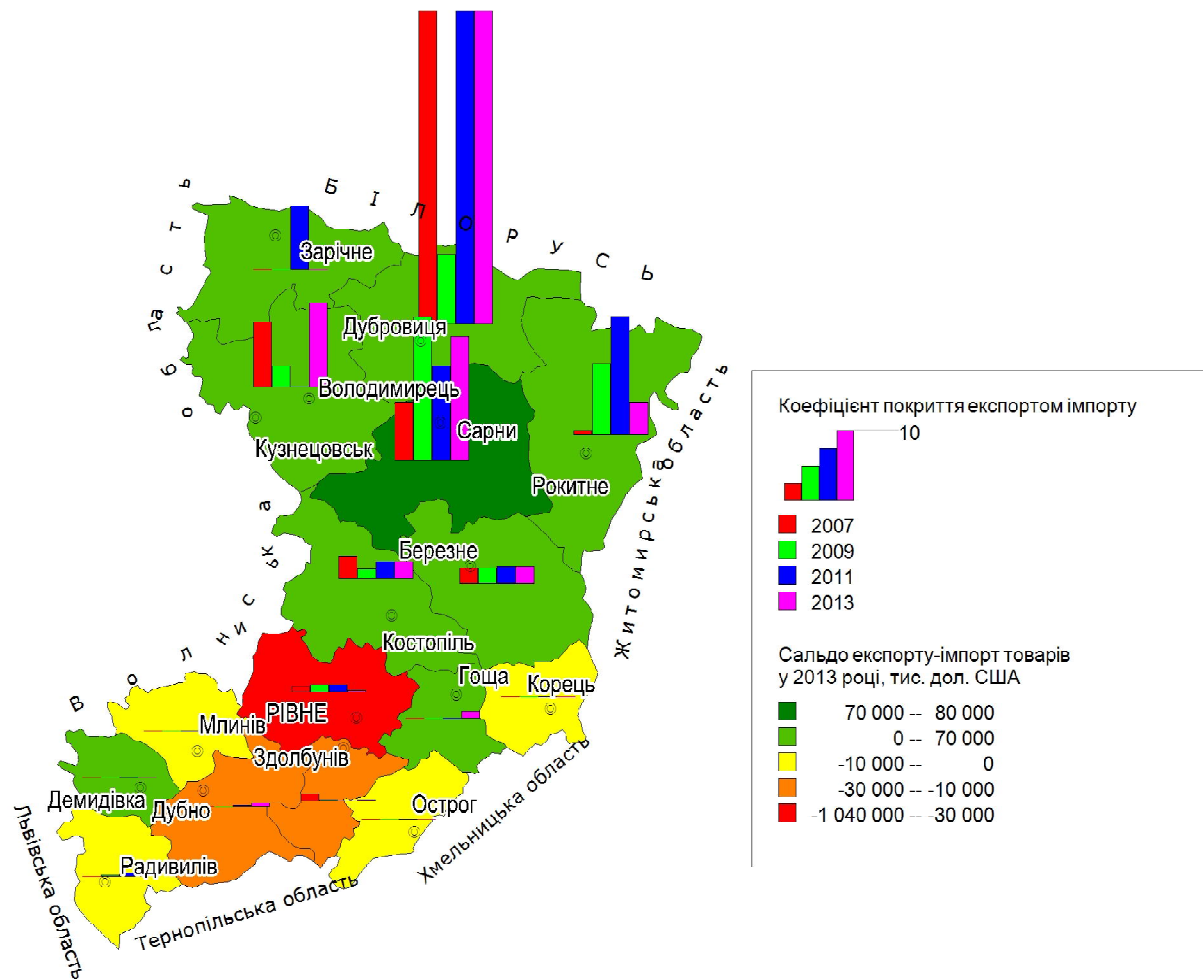

Рис.1.1. Темпи зростання (зменшення) експорту-імпорту товарів по районах Рівненської області
Fig.1.1. The rates of increase (decrease) of goods exports and imports according to the districts of Rivne region

країн – 63,4% (у 2012 р. відповідно 48,6% та 51,4%). З країн ЄС імпортовано 12,5% усіх товарів, з інших країн – 87,5% (у 2012 р. – 27,8% та 72,2% відповідно). Важливо, що обсяг експорту послуг у 2013 р. до країн ЄС становив 13,9 млн. дол. (21,3% загальнообласного експорту) й порівняно з 2012 р. він збільшився на 0,8% [2; 3].

У загальному обсязі імпорту товарів найбільші надходження здійснювались з таких країн, як Російська Федерація (57%), Федеративна Республіка Німеччина (12%), Республіка Польща (6%), Сполучені Штати Америки (4,5%). Значний динамізм притаманний для економічних взаємин регіону з країнами Східної і Центральної Європи, а також Балтії, зокрема Польщею, Литвою, Словаччиною, Румунією та Угорщиною [4]. Зауважимо, що експортно-імпортні операції з Російською Федерацією дещо змінилися враховуючи складну політичну ситуацію в країні. Так, у 2013 році експорт товарів до Росії складав 123391,6 тис. дол. США, у 2014 р. знизився до 88601,6 тис. дол. США. Імпорт товарів у 2013 р. 1254543,6 (251,1% до 2012 року), у 2014 р. 44987,2 (3,6% до 2013 р.) [4].

Діяльність місцевих представників ділових кіл характеризувалася зміцненням економічних позицій на ринках держав Азійського, Американського та Африканського континентів. Проте, їх питома вага в загальному зовнішньоторговельному обороті області незначна.

Досить важливою складовою розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону є також зовнішня торгівля послугами. Експорт послуг у 2013 році становив 65,5 млн. дол., імпорт – 27,9 млн. дол. Порівняно з 2012 р. імпорт послуг збільшився на 7,9%, у т.ч. за рахунок послуг з ремонту й технічного обслуговування та послуг пов'язаних з подорожами [3]. Загалом зберігається тенденція до переважання експорту послуг над імпортом – сальдо зовнішньої торгівлі послугами залишається позитивним. У територіальному вимірі найбільш активними на зовнішньому ринку були підприємства міста Рівне та Дубно, де частка експорту послуг у 2013 році становила 63,6% до загального обсягу та 0,2% відповідно. Частка експорту послуг Рівненським районом склала 28,0% до загального обсягу, Гошанським (4,6),

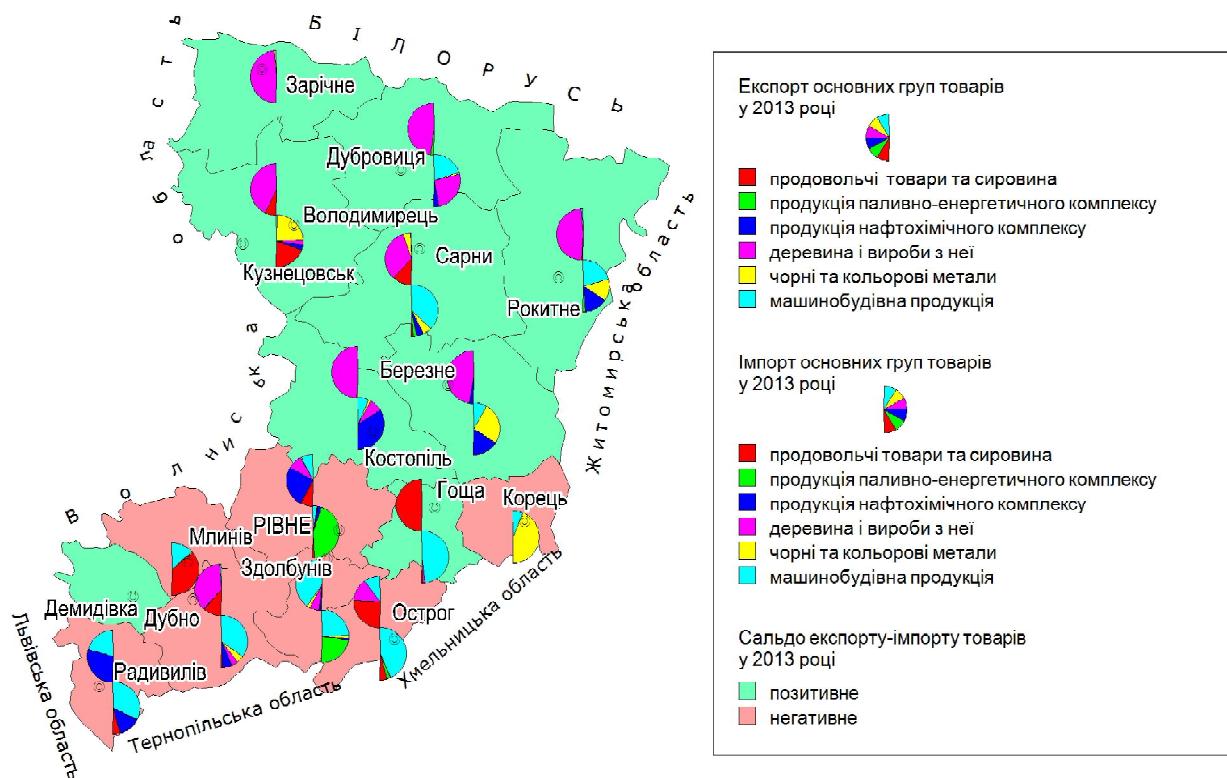

Рис. 1.2. Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами Рівненської області (2013 р.)

Fig. 1.2. Trading structure of foreign trade of goods in Rivne region (2013)

Березнівським (1,8), Здолбунівським (0,9) та Костопільським районом 0,1% до загального обсягу. Для Сарненського, Рокитнівського, Радивилівського, Дубенського та Дубровицького районів інформація є конфіденційною відповідно до Закону України «Про державну статистику». Володимирецьким, Демидівським, Заріченським, Корецьким, Млинівським та Острозьким районами Рівненської області у 2013 році експорт послуг не здійснювався взагалі. Імпорт послуг в останні п'ять років здійснювався лише містом Рівне та двома районами.

Основна частка експортно-імпортних операцій зовнішньої торгівлі послугами припадає на країни Союзу Незалежних Держав. Досить динамічно проходить наростання обсягів зовнішнього товарообігу і з країнами Європейського Союзу. Обсяг експорту послуг до країн ЄС у 2013 р. становив 13,9 млн. дол. (21,3% загальнообласного експорту). Порівняно з 2012 р. він збільшився на 0,8%. Обсяг послуг, наданих іншим країнам світу, становив 51,6 млн. дол. і порівняно з попереднім роком зменшився на 13,3%.

Висновки. За результатами вивчення зовнішньоторговельної діяльності Рівненської області можна зробити висновок, що в умовах перебудови економіки України з урахуванням усіх можливостей для взаємовигідного міжнародного співробітництва, зокрема, вигідного географічного

положення, наявного природно-ресурсного потенціалу, існуючих виробничого та зовнішньоекономічного досвіду праці Рівненщина є досить активним учасником здійснення зовнішньоторговельної діяльності.

Проблемними залишаються низька конкурентоспроможність та якість продукції товаровиробників, необхідність розширення ринків збуту товарів та послуг на зовнішній ринок, нестача фінансових ресурсів тощо. Проте, зростання обсягу зовнішнього товарообігу області, підвищення експортного потенціалу товарів і послуг у регіоні, різнобічна товарна структура зовнішньої торгівлі та значне розширення географічної структури зовнішньої торгівлі Рівненської області є результативними та створюють великі ймовірності її інтеграції у світову господарську систему та переходу на якісно новий рівень розвитку господарювання.

Література

1. Zahorodnii, A.H and Vozniuk H.L. (2007), *Zovnishno-ekonomichna diialnist: Terminolohichniy slovnyk* [Foreign trade: Glossary], Kondor, Kyiv, Ukraina.
2. Mishchuk, M.M. (2014), *Zovnishno-ekonomichna diialnist Rivnenshchyny za 2013 rik. Statystychnyi zbirnyk* [Foreign economic activity in Rivne region in 2013. Statistical Collection], Rivne, Ukraina.
3. Mahazyniuk, V.S. (2015) "Trends in foreign trade activities in Rivne Region", *Zbirnyk studentskykh naukovykh*

prats, vol. 1 (3), pp. 63–68.

4. Moroz, Yu.V (2013), *Statystychnyi shchorichnyk*

Rivnenskoï oblasti za 2013 r. [Statistical Yearbook in Rivne region for 2013], Rivne, Ukraina.

Ярошенко О., Осипчук І. Общественно-географические основы развития внешнеторговой деятельности в Ровенской области. В статье раскрыты общественно-географические аспекты осуществления внешней торговли как составляющей внешнеэкономической деятельности Ровенской области. Проанализировано территориальную дифференциацию внешней торговли товарами и услугами в регионе. Раскрыты объемы экспорта и импорта товаров и услуг на Ровенщине, освещены динамика товарооборота и удельный вес районов в экспорте товаров и услуг, показано сальдо экспорта-импорта товаров и услуг, рассчитан коэффициент покрытия экспортом импорта товаров в регионе. Применен ряд абсолютных и относительных показателей при анализе внешнеторговой деятельности области. В то же время углублены теоретико-методологические основы изучения внешнеэкономической деятельности на примере административной области в разрезе административно-территориальных районов. Картографически представлено рост (снижение) экспорта-импорта товаров по районам Ровенской области и товарную структуру внешнеторговой деятельности в регионе. Раскрыта географическую структуру осуществления внешней торговли Ровенщины. Выделены проблемы осуществления внешнеторговой деятельности в регионе и намечены перспективы развития.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность; внешнеторговая деятельность; экспорт; импорт; товары; услуги; регион.

Yaromenko O., Osipchuk I. Socio-geographic basis of foreign trade development in Rivne region. The study of socio-geographic basis of foreign economic activity on the territory of Ukraine in its regional section is appropriate. Indeed, in terms of transformation of geopolitical, economic and social situation in the country it is reasonable to define a range of issues at the regional level. The dynamics and the territorial differences of foreign trade in the context of administrative districts of Rivne region should be highlighted.

Foreign trade is the most important in the development of foreign economic activity of Rivne region in the increasing integration of the countries' economies and world regions. High dynamism and increasing the trading volume in the region give reasons for Rivne economic potential extension, combined with its favorable economic and geographical location, which creates favorable conditions for effective foreign trade. Coverage of foreign trade requires its statistical study.

The aim of the study is the analysis of the social and geographical aspects of foreign trade development in Rivne region. The export volume of foreign trade is quite dynamic in Rivne region. By 2013 it was decreased in comparison with 2012 by 4.1%, while imports (including natural gas deliveries) increased in 1.9 times. In 2013 the volume of foreign goods trade was the highest on the territory of Rivne, Sarny, Kostopil and Rokytno districts of Rivne region.

Considering the indicators of goods exports and imports in different years for administrative and territorial districts of Rivne, coverage ratio of export by import is calculated. Export import coverage ratio was 0.64 in 2012 (2011 - 1.04). This indicator is quite variable from year to year and it is the highest on the territory of Dubrovycha, Sarny, Zarichne and Volodymyrets districts. According to the coverage ratio of export by imports of goods, balance of exports and imports of goods in 2013 is positive for the nine administrative territorial districts of Rivne. The most negative balance of exports and imports of goods is typical for Rivne district (including export and import of goods in Rivne). Rivne, Rivne district and Sarny district are markedly distinguished in the territorial structure of foreign trade of goods, because they possess a great commercial and potential labor resource, more developed infrastructure. The enterprises of Rivne were the most active on the international market level, accounting for 38% of exports and 89.4% of imports (as of 2013) of total foreign trade turnover in the region.

The products of the chemical industry and its related industries compose the basis of the export potential structure of foreign trade in the region, whose share in the total exports from the Rivne region is 32.4%, wood and wood products. The largest share of import and export of goods falls on the Commonwealth of Independent States (CIS). Quite held dynamically increase the volume of foreign trade turnover with EU countries. The strengthening of economic positions is traced on the countries' markets of the Asian, American and African continents. However, their share in the total foreign trade turnover of the region is minor.

The foreign trade in services is quite an important part in the development of foreign trade in the region. In general, the balance of the foreign trade in services in Rivne region remains positive. Exports of services in 2013 amounted to 65.5 mln. USD, imports - 27.9 mln. USD. Compared to 2012 imports of services in the region increased by 7.9%, including the services of repairing and maintenance, services related to travelling. In territorial terms, enterprises of Rivne are the most active on the international market. The main share of export and import transactions of services falls on the Commonwealth of Independent States. The main part of foreign trade turnover takes place quite rapidly by increasing the volumes of the foreign trade in services with the countries of the European Union.

According to the results of the foreign trade analysis in Rivne region, we can conclude that in the terms of the restructuring of Ukraine's economy, Rivne region is increasingly marked by the involvement into the existing system of global economic relations. Taking into account all the opportunities for mutually beneficial international cooperation (its advantageous geographical location, existing manufacturing and foreign trade experience etc.) it is a very active member of the international trade. The growth of foreign trade in Rivne region and increasing of export potential of products in the region and diversified commodity structure of foreign trade make a positive trend in foreign economic activity of the region and create objective possibilities for its integration into the world economy.

Key words: foreign economic activity; foreign trade activities; export; import; products; services; region.